

ὅπου δείκνυται εἶναι τι κινουὺν ἀκίνητον· καὶ ὅσον πρὸς τοῦτο τείνει,
 συντόμως ἀποδείκνυσθαι δύναται, δηλονότι ἂν τι κινῆται καὶ κινήται, φανερόν
 ἔστι, καθὸ κινεῖ, ἐστὶν ἐνεργεία, καὶ καθὸ κινεῖται, ἐστὶν ἐν δυνάμει· καὶ
 οὕτω τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ εἶη ἂν ἐνεργεῖα καὶ δυνάμει ὅπερ ἄτοπον.
 6 Τοῦτο μὲν οὖν ἀφῶμεν· διαλεχθῶμεν δὲ πρὸς τὴν θέσιν αὐτῶν, εἰ ἄρα
 δηλονότι ἀληθῶς ἡ ψυχὴ κινεῖται. Δύο γὰρ τινα ἔλεγον οὗτοι, ὅτι δηλονότι
 ἡ ψυχὴ κινεῖται, καὶ ὅτι ἡ κίνησις ἐστὶν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς· ὧν
 ἑκάτερον Ἀριστοτέλης ἀρνεῖται λέγων· Ἴσως γὰρ, καὶ τὰ λοιπά. Τοῦτο
 δὲ λέγει, διότι οὕτω τούτο ἀπέδειξεν ὅτι φησὶν οὐ μόνον ψεῦδος τὸ τὴν
 f. 277 κίνησιν εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς, καθὼς λέγουσιν | ἐνιοὶ ὀριζόμενοι
 αὐτήν, ψυχὴν εἶναι λέγοντες τὸ κινουὺν ἑαυτὸ, ἢ τὸ δυνάμενον κινεῖν,
 ἀλλὰ καὶ ἕως ἀδύνατόν ἐστι τὸ προσήκειν αὐτῇ τὸ κινεῖσθαι. Καὶ
 τοῦτο πρότερον εἴρηται, δηλονότι ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν φυσικῶν, δηλονότι ὅτι
 οὐκ ἀνάγκη πᾶν τὸ κινουὺν κινεῖσθαι· ἐν γὰρ τῷ κινουῦντι ἑαυτὸ δύο εἰσὶν,
 16 ἐν τὸ κινουὺν, καὶ ἄλλο τὸ κινούμενον, καὶ ἀδύνατόν ἐστι τὸ κινουὺν
 κινεῖσθαι καθ'αυτὸ. Ἐν τοῖς ζώοις δέ, εἰ καὶ μὴ κινεῖται καθ'αυτὸ τὸ
 μέρος τὸ κινουὺν, κινεῖται μέντοι γε κατὰ συμβεβηκός· πᾶν γὰρ τὸ κινου-
 μένον κινεῖται διχῶς, διότι ἢ κατ' ἄλλο, ἢ καθ'αυτὸ· κατ' ἄλλο μὲν, ἢ
 κατὰ συμβεβηκός, ὅταν μὴ κινήται αὐτὸ ἀλλὰ τῷ ἐν ᾧ ἐστίν, ὡς περ ὁ
 20 πλωτῆρ ἐν τῇ νηϊ κινεῖται οὐ τῷ αὐτὸς κινεῖσθαι ἀλλὰ τῆς νηὸς κινου-
 μένης· ὅθεν ἢ μὲν νηὺς κινεῖται καθ'αυτὸ, ὁ δὲ πλωτῆρ κατὰ συμβεβηκός.
 Καὶ ὅτι οὐ κινεῖται καθ'αυτὸν ὁ πλωτῆρ, δῆλον, διότι ὅταν τις κινήται
 καθ'αυτὸν, κινεῖται κατὰ τὰ μέρη αὐτοῦ, ὡς περ ἐν τῇ βαδίσει πρότερον
 ἐστὶν τῶν ποδῶν ἢ βᾶδισις, καὶ τοῦτο, τοῦ πλωτῆρος ὄντος ἐν τῇ νηϊ,
 25 οὐκ ἐνυπάρχει αὐτῷ. Οὕτω τοίνυν φαίνεται, ὅτι τὸ κινεῖσθαι διχῶς λέγεται·
 καθ'αυτὸ καὶ κατὰ συμβεβηκός. Ἄλλ' οὗτοι ἀποδεδώκασι τῇ ψυχῇ τὸ
 κινεῖσθαι καθ'αυτήν, καὶ διὰ τοῦτο, παραιτησάμενοι· τέως τὸ πρότερον ἢ
 ψυχὴ κινεῖται κατὰ συμβεβηκός, σκοποῦμεν περὶ τῆς ψυχῆς εἰ κινεῖται
 καθ'αυτήν, καὶ εἰ μετέχει τῆς κινήσεως, ὡς οὗτοι ἔλεγον. Καὶ ὅτι οὐ
 30 κινεῖται καθ'αυτήν, δείκνυσιν Ἀριστοτέλης ἐξ λόγων, περὶ οὓς δὴ λόγους
 θεωρητέον ἐστίν, ὅτι εἰ καὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἀριστοτέλους ὀλίγον δοκοῦσι
 δύνασθαι, ὅμως εἰσὶν ἐναργεῖς καὶ ἱκανοί, διότι εἰς πρὸς τὴν θέσιν·
 ἄλλως γὰρ ἐπιχειρεῖν δεῖ πρὸς τὸν ἀπλῶς σκοποῦντα τὴν ἀλήθειαν, διότι
 ἐξ ἀληθῶν δεῖ προχωρεῖν· ἀλλ' ὁ ἐπιχειρῶν πρὸς τὴν θέσιν προχωρεῖ ἐκ
 35 τῶν δεδομένων, καὶ διὰ τοῦτο συνεχῶς ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπιχειρῶν πρὸς
 τὰς θέσεις, δοκεῖ λόγους ἐπάγειν ὀλίγα δυναμένους, διότι προχωρεῖ ἐκ
 τῶν δεδομένων πρὸς τὸ διαφθεῖραι καὶ ἀνατρέψαι τὴν θέσιν. Τίθηται

6 δηλονότι (20) om B 13 ἕκτῳ om et laissé en blanc A
 corrigé de ἐπιχειρεῖ B 36 δυναμένους om et laissé en blanc A

τοίνυν ἔξ λόγους, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐν τῷ· Τεσσάρων δὲ· ὁ δεύτερος ἐν τῷ· Ἔτι δὲ εἰ φύσει κινεῖται· ὁ τρίτος ἐν τῷ· Ἔτι δὲ εἰ μὲν ἄνω κινήσεται· ὁ τέταρτος ἐν τῷ· Ἔτι δὲ ἐπεὶ φαίνεται· ὁ πέμπτος ἐν τῷ· Τὴν δὲ κατὰ συμβεβηκὸς κίνησιν· ὁ ἕκτος ἐν τῷ· Ἀλλὰ μὴν καὶ εἰ κινεῖ αὐτή.

Τεσσάρων δὲ κινήσεων. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν πρῶτον λόγον, ὄντα τοιοῦτον· εἰ κινεῖται ἡ ψυχὴ, ἢ καθ'αυτὴν κινεῖται, ἢ κατὰ συμβεβηκός· εἰ κινεῖται κατὰ συμβεβηκός, τότε ἡ κίνησις οὐκ ἔσται ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς, ὅπερ ἐστὶ κατ'αὐτῶν, ἀλλὰ κινεῖται ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ τρίπηχυ, ἃ κινουῦνται κατὰ συμβεβηκός, καὶ διὰ τοῦτο οὐ ζητεῖται πρὸς τοῦτο τόπος αὐτοῖς. Εἰ δὲ κινεῖται καθ'αυτὴν, οὐκοῦν κινεῖται εἶδει τινὶ τῆς κινήσεως· εἶδη δὲ κινήσεως εἰσὶν ἢ κατὰ τόπον, ἢ αὐξήσις, ἢ μείωσις καὶ ἢ ἀλλοίωσις. Ἡ γὰρ γένεσις καὶ ἡ φθορὰ οὐκ εἰσὶ κυρίως κινήσεις ἀλλὰ μεταβολαί. Κινηθῆσεται οὐκοῦν, ὅπερ εἶπον, ἡ ψυχὴ τινὶ τῶν εἰδῶν τούτων τῆς κινήσεως. Εἰ τοίνυν κινηθῆσεται τινὶ τούτων, πᾶσαι δὲ αὗται αἰ κινήσεις εἰσὶν ἐν τόπῳ, ἢ ψυχὴ ἄρα ἐστὶν ἐν τόπῳ. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ δύο δοκοῦσιν εἶναι ἄπορα· ἐν μὲν, ὃ φησὶν ὅτι πᾶσαι αἰ εἰρημέναι κινήσεις εἰσὶν ἐν τόπῳ, ὃ δὴ περὶ μὲν τῆς φθορᾶς καὶ αὐξήσεως καὶ μείωσεως ἐστὶ φανερόν, περὶ δὲ τῆς ἀλλοιώσεως χαλεπὸν ἐστίν. Τοῦτο δὲ ἔνιοι μὲν οὕτως ἐνόησαν, ὅτι πᾶν, φασί, τὸ ἀλλοιούμενον ἐστὶ σῶμα, καὶ τὸ σῶμα ἐστὶν ἐν τόπῳ· διὰ τοῦτο δὴ καὶ ἡ ἀλλοίωσις ἐν τόπῳ γίνεσθαι λέγεται. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ φυλάττει τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους γράμμα, διότι ὁ Ἀριστοτέλης φησὶν ὅτι αἰ τοιαῦται κινήσεις εἰσὶν ἐν τόπῳ οὐ κατὰ τόπον, καὶ διὰ τοῦτο ῥητέον, ὅτι χωρὶς ἀμφιβολίας ἡ ἀλλοίωσις ἐστὶν ἐν τόπῳ· ἄλλο γὰρ ἐστὶ κίνησις ἐν τόπῳ, καὶ ἄλλο τὸ τὴν κίνησιν εἶναι κατὰ τόπον· ἢ γὰρ ἀλλοίωσις οὐκ ἔσται κατὰ τόπον, ἀλλ' ἔστιν ἐν τόπῳ· ἐν γὰρ τῇ ἀλλοίωσει δεῖ εἶναι ἐγγύτητα τοῦ ἀλλοιούντος πρὸς τὸ ἀλλοιούμενον· ἄνευ γὰρ τούτου οὐδὲν ἀλλοιωθεῖν ἄν· ὅθεν, ἐπεὶ ἡ ἐγγύτης γίνεται διὰ κινήσεως τοπικῆς, δεῖ εἶναι ἐκεῖ κίνησιν τοπικὴν ὡς αἰτίαν. Δευτέρα δὲ ἀπορία, ὅτι κατὰ τούτους οὐκ ἦν ἄτοπον τὸ τὴν ψυχὴν εἶναι ἐν τόπῳ, ἐπεὶ ἐτίθεντο αὐτὴν κινεῖσθαι καθ'αυτὴν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δοκεῖ ἐρρῶσθαι οὗτος ὁ λόγος. Πρὸς τοῦτο δυνατὸν ἀποκριθῆναι διχῶς· ἐνὶ μὲν τρόπῳ, ὅτι τοῦτο τὸ ἄτοπον ἐπάγεται διὰ τῶν ἐπομένων | λόγων· f. 277 v καὶ ἄλλῳ δέ, ὅτι διὰ τοῦτο ἐστὶν ἄτοπον, ὅτι εἰ ἡ ψυχὴ εἴη ἐν τόπῳ, ἔδει ἀποδίδοσθαι αὐτῇ τόπον ἴδιον ἐν τῷ σώματι χωριστόν, καὶ οὕτως οὐκ ἄν ἦν εἶδος ὄλου τοῦ σώματος.

Ἔτι δὲ εἰ φύσει κινεῖται. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν δεύτερον λόγον,

18 τῆς avant αὐξήσεως add B
32-33 ἓνα μὲν τρόπον B

27-31 ἐν γὰρ τῇ — εἶναι ἐν τόπῳ om B

τοιοῦτον ὄντα· εἴ ἢ ψυχὴ κινεῖται καθ' αὐτήν, κατὰ τόπον κινεῖται φυσικῶς·
 πᾶν δὲ τὸ κινούμενον φύσει, καὶ βία κινεῖται· ἀλλ' εἴ κινεῖται φύσει,
 ἡρεμεῖ καὶ φύσει· καὶ εἴ ἡρεμεῖ φύσει, ἡρεμεῖ βία· ἢ ψυχὴ ἄρα κινεῖται
 βία καὶ ἡρεμεῖ βία. Ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶν ἀδύνατον, δηλονότι τὸ τὴν ψυχὴν
 6 κινεῖσθαι βία καὶ ἡρεμεῖν, διότι ἢ τῆς ψυχῆς κινήσεις καὶ ἡρεμία εἰσὶν
 ἐκούσιοι. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ λόγῳ δοκεῖ ἀπορία εἶναι, εἴ τὸ φύσει κινού-
 μενον δηλονότι ἀληθῶς κινεῖται καὶ βία· ὁ γὰρ οὐρανὸς κινεῖται φύσει,
 οὐ μέντοι γε βία· πρὸς ὃ ῥητέον, ὅτι ἐκείνη ἢ πρότασις κατὰ μὲν τὴν
 ἀλήθειαν ψευδής ἐστίν, ἀλλὰ κατὰ τὴν θέσιν ἀληθής, διότι οὔτοι οὐδὲν
 10 ἐτίθουσι σῶμα φύσει κινούμενον εἰ μὴ τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, ἐν οἷς ὄρωμεν
 τὰς κινήσεις καὶ τὰς ἡρεμίας βία γίνεσθαι, καὶ κατὰ τοῦτο προχωρεῖ ὁ
 λόγος οὗτος.

Ἐτι δὲ εἰ μὲν ἄνω. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν τρίτον λόγον, ὄντα
 τοιοῦτον· ἐκεῖνοι φασίν, ὅτι ἢ ψυχὴ κινεῖται, καὶ ἐκ τούτου κινεῖ τὸ
 16 σῶμα, καὶ ταύτην τὴν κίνησιν λέγουσιν ἔχειν ἐκ τινος τῶν στοιχείων·
 ἢ τοίνυν τῆ κινήσει τοῦ πυρὸς ἀκολουθεῖ, ἢ τῆ τῆς γῆς, ἢ τῆ τῶν ἄλλων
 τῶν μεταξύ. Εἴ τοίνυν μετέχει τῆς κινήσεως τοῦ πυρὸς, κινήθησεται μόνον
 ἄνω· εἴ τῆς γῆς, κάτω. Ἀλλὰ τοῦτο ψεῦδος ἐστὶ, διότι ἢ ψυχὴ κινεῖ
 πρὸς πᾶν μέρος, καὶ οὗτος ὁ λόγος προχωρεῖ ἐξ ὑποθέσεως.

20 Ἐτι δὲ ἐπεὶ φαίνεται κινουῦσα. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν τέταρτον
 λόγον τοιοῦτον ὄντα· ὑμεῖς λέγετε τὴν ψυχὴν κινεῖσθαι ἐκ τοῦ τὸ σῶμα
 κινεῖν· εὐλογον ἄρα ἐστὶ λέγειν, ὅτι ἐκείναις ταῖς κινήσεσι τὸ σῶμα κινεῖ,
 αἷς αὐτὴ κινεῖται, καὶ τὸ ἀνάπαλιν ἀληθές ἔσται· λέγειν, ὅτι ἐκείναις ταῖς
 κινήσεσι κινεῖται, αἷς τὸ σῶμα κινεῖ· ἀλλὰ τὸ σῶμα κινεῖται τῆ κατὰ
 26 τόπον μεταβολῆ· καὶ ἢ ψυχὴ ἄρα κινεῖται κατὰ τόπον· ἀλλ' εἴ τὸ κινεῖσ-
 θαι τὴν ψυχὴν κατὰ τόπον ἐστὶ τὸ μεταβάλλειν σῶμα, ἐνδέχεται αὐτὴν
 τὴν ψυχὴν ἐξιούσαν πάλιν εἰσιέναι· καὶ ἐπεὶ τὸ εἰσέρχεσθαι τὴν ψυχὴν
 εἰς τὸ σῶμα, ἐστὶ τὸ ζωοποιεῖν τὸ σῶμα, ἔπεται τὸ τὰ τεθνεῶτα τῶν
 ζώων κατὰ τὴν φύσιν ἀνίστασθαι, ὅπερ ἐστὶν ἀδύνατον. Κατὰ τούτου
 30 τοῦ λόγου τινὲς ἐνίστανται λέγοντες, ὅτι τὸ τὴν ψυχὴν κινεῖν ταῖς αὐταῖς
 κινήσεσιν αἷς κινεῖται, οὐκ ἐστὶν ἀληθές, διότι ἢ ψυχὴ οὐ κινεῖται εἰ μὴ
 κατὰ τε ἔφεσιν καὶ βούλησιν· κινεῖ δὲ τὸ σῶμα ἄλλαις κινήσεσι· πρὸς
 ὃ ῥητέον ἐστίν, ὅτι τὸ ἐφίεσθαι καὶ θέλειν καὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ εἰσὶ κινήσεις
 τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἐνέργειαι· κινήσεις δὲ καὶ ἐνέργεια διαφέρουσιν, διότι
 36 κινήσεις μὲν ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ ἀτελοῦς, ἐνέργεια δὲ ἐστὶ τοῦ τελείου.
 Ὅμως ἀληθής ἐστὶν ἢ πρότασις κατὰ τὴν θέσιν, διότι ἐκεῖνοι ἔλεγον
 οὐκ ἄλλως τὴν ψυχὴν κινήτην εἶναι εἰ μὴ καθὼς κινεῖ τὸ σῶμα.

Ἐτι οὐ δοκεῖ ἔπεσθαι τοῦτο τὸ ἀτοπον, τὸ ἀνίστασθαι δηλονότι τὰ

σώματα τῶν ζώων, ἂν ἡ ψυχὴ κινήται κατὰ τόπον· καὶ πρὸς τοῦτο τοίνυν βητέον, ὅτι τινὲς εἶπον τὴν ψυχὴν εἶναι συναναμειγμένην ὅλῳ τῷ σώματι κατὰ ἀναλογίαν τινὰ καὶ μὴ χωρίζεσθαι αὐτὴν εἰ μὴ λυομένης τῆς ἀναλογίας ἐκείνης· ὅθεν ὅσον πρὸς τούτους οὐκ ἀκολουθεῖ, ἀλλ' ὅσον πρὸς τοὺς λέγοντας τὴν ψυχὴν εἶναι ἐν σώματι ὡς ἐν τόπῳ ἢ ἐν ἀγγείῳ καὶ εἰσέρχεσθαι ποτε εἰς τὸ αὐτό, ἀκολουθεῖ ἐκεῖνο τὸ ἄτοπον.

Τὴν δὲ κατὰ συμβεβηκός. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν πέμπτον λόγον, ὄντα τοιοῦτον· φανερόν ἐστιν, ὅτι τὸ καθ' αὐτὸ ὑπάρχον ἐν τινι πράγματι οὐκ ἔστιν ἀνάγκη ἐνυπάρχειν ἐκεῖνῳ καὶ κατ' ἄλλο εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός· εἰ τοίνυν ἐνυπάρχει τῇ ψυχῇ τὸ κινεῖσθαι καθ' αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν αὐτῆς φύσιν, ἀνάγκη τὴν ψυχὴν εἶναι κινήτικὴν καθ' αὐτὴν· οὐκ ἄρα δεῖται τοῦ κινεῖσθαι δι' ἄλλο καὶ ἀπ' ἄλλου. Ἄλλ' ἡμεῖς ἐρώμεν, ὅτι κινεῖται ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐν τῷ αἰσθάνεσθαι καὶ ὑπὸ τῶν ὀρεκτῶν ἐν τῷ ὀρέγεσθαι· οὐκ ἄρα ἡ ψυχὴ καθ' αὐτὴν κινεῖται. Πρὸς τοῦτο ἀντιτιθέασιν οἱ Πλατωνικοὶ λέγοντες, ὅτι ἡ ψυχὴ οὐ κινεῖται ὑπὸ τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ συναντῶσι τῇ κινήσει τῆς ψυχῆς, καθόσον ἡ ψυχὴ δίδεισι δι' αὐτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἐστὶ ψεῦδος, διότι, ὡς δείκνυσιν ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ δυνάμει νοῦς ἀνάγεται δι' αὐτῶν, δηλονότι τῶν εἰδῶν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, εἰς τὸν ἐνεργεῖα, καὶ διὰ τοῦτο δεῖ κινεῖσθαι παρ' αὐτῶν τοῦτον τὸν τρόπον.

20

Ἄλλὰ μὴν καὶ εἰ κινεῖ. Ἐνταῦθα τὸν ἕκτον τίθησι λόγον, τοιοῦτον ὄντα· εἰ ἡ ψυχὴ κινεῖ ἑαυτὴν, φανερόν ὅτι αὐτὴ κινήθησεται κατὰ τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν· ἀλλὰ πᾶν τὸ κινούμενον διαστάται ἢ ἐξέρχεται ἐξ ἐκεῖνου ἀφ' οὗ καὶ καθ' ὃ κινεῖται, ὡς περ ἂν τι κινήται ἀπὸ τῆς ποσότητος, ἐξείσι καὶ διαστάται αὐτῆς τῆς ποσότητος ἀφ' ἧς κινεῖται· εἰ τοίνυν ἡ ψυχὴ κινεῖται ἀπὸ τῆς οὐσίας αὐτῆς καὶ ἀφ' ἑαυτῆς, ὡς ἐκεῖνοι λέγουσιν, διαστήσεται καὶ ἐξελεύσεται ἀπὸ τῆς οὐσίας, καὶ οὕτως ἡ κίνησις ἔσται αὐτῇ αἰτία φθορᾶς, ὅπερ ἐστὶν ἐναντίον τοῖς λέγουσιν αὐτὴν διὰ τὴν κίνησιν ἀφομοιοῦσθαι τοῖς θείοις καὶ ἀθάνατον εἶναι, ὡς ἀνωτέρω διελέληπται. Καὶ οὗτος ὁ λόγος προχωρεῖ ὅσον πρὸς ἐκεῖνους, οἵτινες οὐκ ἀδύνατον τῆς ἐνεργείας τὴν κίνησιν· ἡ γὰρ ἐνέργεια οὐ ποιεῖ διαστάναι, ἀλλὰ τελειοῖ τὸν ἐνεργοῦντα· ἐν δὲ τῇ κινήσει εἶναι δεῖ τινὰ ἐξοδόν.

Leçon VII.

Ἐνιοὶ δὲ καὶ κινεῖν τὴν ψυχὴν φασὶ τὸ σῶμα. Ἀνωτέρω ὁ Φιλόσοφος εἶθηκε λόγους ἐν τῷ κοινῷ κατὰ τῶν τιθέντων τὴν ψυχὴν κινεῖσθαι καθ' ἑαυτὴν· ἐνταῦθα δὲ τίθησι λόγους εἰδικῶς κατὰ τινῶν, οἵτινες δυσχερές τι δοκοῦσιν εἰπεῖν περὶ τὴν ἑαυτῶν δόξαν περὶ τῆς κινή-

σεως τῆς ψυχῆς· καὶ περὶ τοῦτο τρία ποιεῖ· πρῶτον γὰρ τίθησι πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Δημοκρίτου· Δεύτερον, πρὸς τὴν δόξαν τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ· Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Τίμαιος· τρίτον, πρὸς τινὰ ἄλλην δόξαν ἐν τῷ· Καὶ ἄλλη δὲ τις δόξα. Τὸ δὲ πρῶτον αὐθις διαιρεῖται· εἰς δύο μέρη· πρῶτον γὰρ τίθησι τὴν δόξαν τοῦ Δημοκρίτου περὶ τῆς κινήσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἐξηγεῖται αὐτήν· δεύτερον, ἀντιτίθησιν εἰς τοῦναντίον ἐν τῷ· Ἡμεῖς δὲ ἐρωτήσομεν.

Περὶ τὸ πρῶτον ἰστέον ἐστίν, ὅτι ἐν τοῖς προλαβοῦσι τίθεται ἐν ἐνὶ λόγῳ τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τῶν τιθέντων τὴν ψυχὴν κινεῖσθαι καθ' αὐτήν καὶ ἐκ τούτου κινεῖν τὸ σῶμα, ὅτι εἴ ἢ ψυχὴ κινεῖ τὸ σῶμα, ἀνάγκη ἐκείναις ταῖς κινήσεσιν αὐτὴν κινεῖν ἐκεῖνο αἷς αὐτὴ κινεῖται· καὶ τοῦτο συνεχώρουσιν τινές, οἱ λέγοντες τὴν ψυχὴν κινεῖν τὸ σῶμα ἐν ᾧ ἐστίν, ὡς αὐτὴ κινεῖται, τουτέστιν ἐκείναις ταῖς κινήσεσιν αἷς κινεῖται αὐτὴ· καὶ οὗτος γέγονεν ὁ Δημοκρίτος, καὶ εἰσήγε πρὸς τοῦτο παράδειγμα, διότι ἦν τις κωμωδοδιδασκαλὸς ὀνόματι Φίλιππος· οὗτος ἐν τοῖς ἰδίῳ βιβλίῳ εἰσάγει, ὅτι Δαίδαλός τις ἐποίησε ξυλίνην εἰκόνα τῆ Ἀθηνᾶ, καὶ αὐτὴ ἡ εἰκὼν ἐκινεῖτο διὰ τὸ εἶναι ἐν αὐτῇ ἄργυρον χυτὸν ἤγουν ζῶντα· εἶη δ' ἀνθρώπου ἑ ὑδράργυρος, καὶ ἐκινεῖτο τῇ κινήσει τοῦ ζῶντος ἀργύρου. Ὅμοια τοίνυν τούτῳ φησὶ καὶ Δημοκρίτος ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ τῇ περὶ ψυχῆς· λέγει γάρ, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐστὶ σύνθετος ἐκ τῶν σφαιροειδῶν ἀτόμων, ὡς προεῖρηται· καὶ διότι αὗται αἱ ἄτομοι σφαῖραι κινουμέναι συνεχῶς, μηδέποτε δυνάμεναι ἡρεμεῖν, συνεφέλκουσί τε καὶ κινουσί τὸ σῶμα καθὼς αὗται κινουμέναι.

Ἡμεῖς δὲ ἐρωτήσομεν. Ἐνταῦθα ἀντιτίθησι κατὰ ταύτης τῆς δόξης τοῦ Δημοκρίτου δύο λόγους. Καὶ ὁ πρῶτος λόγος τοιοῦτος ἐστίν· φανερόν ἐστιν, ὅτι ἡ ψυχὴ οὐ μόνον ἐστὶν αἰτία κινήσεως ἐν τῷ ζῳῳ ἀλλὰ καὶ ἡρεμίας· ἀλλὰ κατὰ τὴν δόξαν τοῦ Δημοκρίτου ἡ ψυχὴ οὐκ ἐστὶν αἰτία ἡρεμίας ἐν τῷ ζῳῳ, διότι χαλεπόν, ἢ ἀδύνατόν ἐστι λέγειν, ὅτι τὰ σφαιρικὰ ἐκεῖνα καὶ ἄτομα σώματα ἡρεμοῦσι, διότι οὐδέποτε μένουσιν, ὡς προεῖρηται.

Ὅλως δὲ οὐχ οὕτω. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν δεύτερον λόγον τοιοῦτον ὄντα· φανερόν ἐστιν, ὅτι ἡ κίνησις, ἣν ὁ ζῳῳ ἄργυρος ἐν τῇ εἰκόνι ποιεῖ, οὐκ ἐστὶ κίνησις ἐκούσιος ἀλλ' ἀκούσιος· ἀλλ' ἡ κίνησις τῆς ψυχῆς οὐκ ἐστὶ βίαιος ἀλλ' ἐκούσιος, διότι κινεῖ κατὰ θέλησιν καὶ νοῦν· ἡ θέσις ἄρα τοῦ Δημοκρίτου ἐστὶν ἄτοπος.

Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον. Ἐνταῦθα τίθησι τὴν δόξαν τοῦ Πλάτωνος, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον, τίθησιν αὐτήν· δεύτερον, ἀποδοκιμάζει

11-13 καὶ τοῦτο — κινεῖται αὐτὴ om B 16 Δαίδαλος om B 17-18 εἶη — ὑδράργυρος en marge A, om B 22 δυνάμεναι ἡρεμεῖν corrigé de ἡρεμοῦσαι B
25 καὶ ὁ om B 32 ἥτις τὸν ζῳῳτα ἄργυρον B

ἐν τῷ· Πρῶτον μὲν οὖν, περὶ δὲ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, δείκ-
 νουσι τὴν ὁριότητα τῆς Πλατωνικῆς δόξης πρὸς τὴν τοῦ Δημοκρίτου·
 δεύτερον, παραδειγματίζει τὴν δόξαν τοῦ Πλάτωνος ἐν τῷ· Συνεστη-
 κυῖαν γάρ. Φησὶ τοίνυν πρῶτον ὅτι, ὡσπερ ὁ Δημόκριτος ἔθετο τὸ
 σῶμα κινεῖσθαι παρὰ ψυχῆς, καθόσον ἢ ψυχὴ συνεζευγμένη αὐτῷ κινεῖται, ⁶
 οὕτω καὶ ὁ Τίμαιος, ὃν εἰσάγει Πλάτων διαλεγόμενον, ἀφορίζει τὴν
 φύσιν τῆς κινήσεως, ἢ τὸ σῶμα κινεῖ ἢ ψυχὴ· λέγει γάρ ὅτι ἡ ψυχὴ
 κινεῖ τὸ σῶμα, καθόσον αὐτὴ κινεῖται διὰ τὸ τὴν ψυχὴν συνεζευγμένην
 εἶναι τῷ σώματι κατὰ τρόπον συνδέσμου τινὸς καὶ συμπλοκῆς.

Συνεστηκυῖαν γάρ. Ἐνταῦθα παραδειγματίζει τὴν δόξαν τοῦ ¹⁰
 Πλάτωνος· καὶ πρῶτον φανεροὶ τὴν σύστασιν τῆς οὐσίας αὐτῆς· δεύτερον,
 ἐκτίθεται πῶς ἐξ αὐτῆς πρόεισιν ἢ κινήσεις, ἐν τῷ· Τὴν | εὐθυωρίαν f. 278 ^v
 εἰς κύκλον. Περὶ τὸ πρῶτον ἰστέον ἐστίν, ὅτι ὁ Πλάτων ταῦτα τὰ
 ῥήματα ἐν τῷ Τιμαίῳ ἐπεξεργάζεται διαλεγόμενος περὶ τῆς τοῦ κόσμου
 ψυχῆς, ἣν μιμοῦνται, κατ' αὐτόν, αἱ ὑποκάτω ψυχαί, καὶ διὰ τοῦτο, διὰ ¹⁵
 τῶν ἐνταῦθα ἀνηκόντων τῇ φύσει τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς, τρόπον τινὰ
 τῆς φύσεως ἄπτονται πάσης ψυχῆς. Ἰστέον οὖν, ὅτι, ὡς προεῖρηται, ὁ
 Πλάτων ἔθετο οὐσίαν πάντων τῶν πραγμάτων εἶναι τὸν ἀριθμὸν διὰ τὴν
 ἀνωτέρω εἰρημένην αἰτίαν· στοιχεῖα δὲ τοῦ ἀριθμοῦ ἐτίθει τὸ ἐν ὡς εἰδι-
 κόν· τι, καὶ τὰ δύο ὡς τι ὑλικόν· ἐκ τοῦ ἑνὸς γὰρ καὶ τῶν δύο πάντως ²⁰
 οἱ ἀριθμοὶ συνίστανται· καὶ διότι ὁ περιττὸς ἀριθμὸς τρόπον τινὰ ἔχει
 τι τοῦ ἀδιαίρετου τῆς μονάδος ἐν ἑαυτῷ, ἔθετο δύο τὰ στοιχεῖα τοῦ
 ἀριθμοῦ, τὸ περιττὸν καὶ τὸ ἄρτιον· καὶ τῷ μὲν περιττῷ ἀπέδωκε τὴν
 ταυτότητα καὶ τὸ πέρας· τῷ δὲ ἄρτίῳ, τὴν ἑτερότητα καὶ τὴν ἀπειρίαν·
 οὕτινος ἄπτεται ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν φυσικῶν, διότι, ἂν τῇ μονάδι περιττοῖ ²⁵
 ἀριθμοὶ στοιχηδὸν προστεθῶσιν, αἰεὶ προάγεται τὸ αὐτὸ σχῆμα τοῦ ἀριθ-
 μοῦ, οἷον ἂν τῷ ἐνὶ προστεθῇ ὁ τρία, ὅς ἐστι πρῶτος περιττός, ἀπογεν-
 νᾶται ὁ τέσσαρα, πρῶτος τετράγωνος ὢν, ὃ πάλιν ἂν προστεθῇ ὁ δεύτερος
 περιττός, ἦγουν ὁ πέντε, ἀναθρώσκει ὁ ἐννέα, καὶ αὐτὸς αὐθις τετράγωνος
 ὢν· καὶ οὕτως αἰεὶ ἐπ' ἀπειρον. Ἄλλ' ἐν τοῖς ἄρτίοις ἀριθμοῖς αἰεὶ ἀνα- ³⁰
 θρώσκει ἄλλο καὶ ἄλλο σχῆμα· ἂν γὰρ τῇ μονάδι προστεθῇ ὁ δύο, πρῶ-
 τος ἄρτιος ὢν ἀπογεννᾶται ὁ τρία τριγωνικὸς ὢν, ὃ προστεθέντος πάλιν
 τοῦ τέσσαρα, τοῦ δευτέρου ἄρτίου, ἀνίσταται ὁ ἑπτὰ, ὅς ἐστιν ἑπταγώνου
 σχήματος· καὶ οὕτως ἐπ' ἀπειρον. Οὕτω τοίνυν ὁ Πλάτων ἐτίθει τὸ ταῦτὸν

13 αὐτὰ τὰ B 27 αἰεὶ après περιττός add B 32 A la marge inférieure de A :

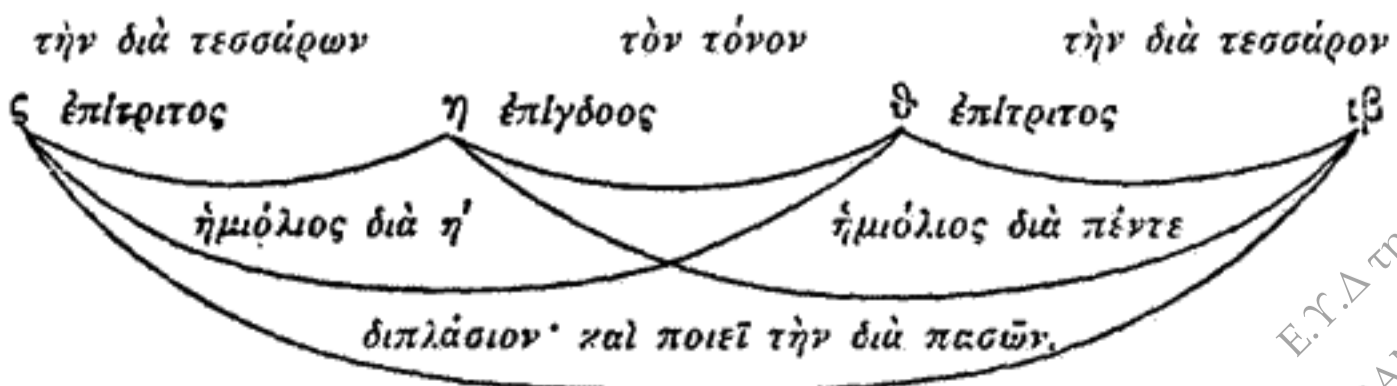
περιττοὶ $\left\{ \begin{array}{l} \gamma \quad \epsilon \quad \zeta \quad \text{ἐκ τῶν περιττῶν αἰεὶ ἀναφύονται τετράγωνοι} \\ \alpha \quad \delta \quad \theta \quad \text{ἰς τετραγῶνοι:} \end{array} \right.$

ἄρτιοι $\left\{ \begin{array}{l} \beta \quad \delta \\ \alpha \quad \gamma \quad \iota \zeta \end{array} \right.$ διαφόρων σχημάτων:

καὶ τὸ ἕτερον εἶναι στοιχεῖα πάντων τῶν πραγμάτων· ὧν τὸ μὲν ἐν ἀπει-
 δίδου τῷ ἀρτίῳ ἀριθμῷ, τὸ δὲ λοιπὸν τῷ περιττῷ. Διότι δὲ τὴν οὐσίαν
 τῆς ψυχῆς ἐτίθει μέσην τῶν ἀνωτέρω οὐσιῶν, τῶν αἰεὶ ὡσαύτως ἔχουσῶν,
 καὶ τῶν σωματικῶν οὐσιῶν, ἐν αἷς ἡ ἑτερότης καὶ ἡ κίνησις εὐρίσκειται,
 6 ἔθετο τὴν ψυχὴν συνεστάναι ἐκ τούτων τῶν στοιχείων ἡγούσων ἐκ τοῦ ταύτου
 καὶ τοῦ ἑτέρου, καὶ ἐκ τῶν ἀρτίων καὶ περιττῶν ἀριθμῶν· μέσον γὰρ
 εἶναι δεῖ τὸ ἑκατέρω τῶν ἄκρων πεπλησιακὸς καὶ γειτνιαζὸν· καὶ διὰ
 τοῦτο λέγει, ὅτι ἔθετο αὐτὴν συνεστῶσαν ἐκ τῶν στοιχείων.

Ἔτι ἰστέον ἐστίν, ὅτι ἐν τοῖς ἀριθμοῖς εἰσὶ διάφοροι ἀναλογίαι καὶ
 10 ἀπειροί, ὧν τινὲς μὲν εἰσὶν ἀρμονικαί, τουτέστι αἷτιοι συμφωνιῶν. Ἡ γὰρ
 διπλασίων ἀναλογία ἐστὶν αἷτία συμφωνίας τῆς διὰ πασῶν λεγομένης· ἡ
 δὲ ἡμιόλιος ἀναλογία τὴν λεγομένην διὰ πέντε συμφωνίαν ποιεῖ. Ἡ ἐπι-
 τριτος ἀναλογία ποιεῖ τὴν διὰ τεσσάρων. Ἡ ἐπόγδοος ποιεῖ τὸν τόνον,
 καὶ αἱ ἄλλαι συμφωνίαι ἀπὸ τινῶν ἀναλογιῶν ἀποτίκτονται, οἷον ἡ
 16 συγκειμένη ἐκ τῆς διὰ πασῶν καὶ τῆς διὰ πέντε γεννᾶται ἐκ τῆς τριπλα-
 σίονος ἢ δις διὰ πασῶν ἐκ τῆς τετραπλασίονος· ὁ δὲ κατέλαβε Πυθα-
 γόρας, ὡς ὁ Βοήτιος φησὶν ἐν τῇ μουσικῇ, ἐκ τῆς κρούσεως τῶν τεσσάρων
 σφυρῶν αἱ συμφωνοῦσαι ἤχους ἀπετέλουν κατὰ τὰς προειρημένας ἀναλογίας,
 οἷον εἰ ἡ ὀκτικὴ τῆς μιᾶς εἴη δώδεκα οὐγγίας, τῆς δὲ ἄλλης ἑννέα, τῆς
 20 δὲ λοιπῆς ὀκτώ, τῆς δὲ λοιπῆς ἑξ, ἡ τῶν δώδεκα ἔχοι ἂν τὴν τοῦ διπλα-
 σίου ἀναλογίαν πρὸς τὴν τῶν ἑξ καὶ ἀποτελοῖη ἂν μετ' αὐτῆς τὴν διὰ
 πασῶν συμφωνίαν· ἡ δὲ τῶν ἑξ πρὸς τὴν τῶν ἑννέα τὴν ὑψημιόλιον
 ἀναλογίαν καὶ συμφωνεῖ κατὰ τὴν διὰ πέντε. Ὁμοίως καὶ ἡ τῶν ἑννέα
 πρὸς τὴν τῶν ἑξ. Πάλιν ἡ τῶν δώδεκα πρὸς τὴν τῶν ἑννέα ἐστὶν ἐν
 26 ἐπιτρίτῳ ἀναλογία καὶ συμφωνεῖ μετ' αὐτῆς κατὰ τὴν διὰ τεσσάρων.
 Ὁμοίως καὶ ἡ τῶν ὀκτώ πρὸς τὴν τῶν ἑξ. Ἡ δὲ τῶν ἑννέα πρὸς τὴν
 τῶν ὀκτώ, ἐπειδὴ ἐστὶν ἐν ἐπογδῶ ἀναλογία, συμφωνεῖ κατὰ τὸν τόνον.
 Εἰ δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἔθετο πάντα τὰ πράγματα ἐκ τῶν ἀριθμῶν συνεσ-
 τάναι, οὐ μέντοι γε ἐκ τῶν ἀριθμῶν τῶν ἔχόντων ἀναλογίας ἀρμονικᾶς,
 30 ἀλλὰ τὴν ψυχὴν ἔθετο συνεστάναι κατὰ τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς ἔχοντας τὰς
 τοιαύτας ἀναλογίας· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ φησὶν, ὅτι ἔθετο αὐτὴν μεμερισ-

16 A la marge de inférieure de A :

μένην κατὰ τοὺς ἀρμονικοὺς ἀριθμούς, τουτέστι κατ' ἀριθμοὺς ἀναλογοῦντας ἀλλήλοις μουσικῇ ἀναλογία· ἔθετο γὰρ ἐκ τούτων τῶν ἀριθμῶν τὴν ψυχὴν συνεστάναι· ἐκ τοῦ ἐνός, τῶν δύο, τῶν τριῶν, τῶν τεσσάρων, τῶν ἑκτώ, τῶν ἐννέα, τῶν εἰκοσιεπτὰ, ἐν οἷς αἱ τοιαῦται ἀναλογίαι εὐρίσκονται. f. 279 Ἐκ διπλῆς δὲ αἰτίας τὴν ψυχὴν ἔθετο συνεστάναι ἐκ στοιχείων τῶν ἀρμονικῶν ἀριθμῶν· ἡ μία ἐστὶν ὅτι ἕκαστον τῶν πραγμάτων ἐπιχαίρει ἐκείνῳ τῷ πράγματι, ὅπερ ἐστὶν ὁμοίον αὐτῷ καὶ σύμφυτον· ὁρῶμεν γάρ, ὅτι ἡ ψυχὴ χαίρει πᾶσι τοῖς ἀρμονικοῖς καὶ ἀπαρέσκεται πᾶσι τοῖς παρὰ τὴν ὀφειλομένην ἀρμονίαν οὖσι, καὶ τοῖς σώμασι, καὶ τοῖς χρώμασι, καὶ ὅποιοισδήποτεῖσιν αἰσθητοῖς ἐντυγχάνη τοιούτοις· ὅθεν δοκεῖ ἡ ἀρμονία ἐκ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς εἶναι. Καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ φησιν· Ὅταν ἡ ψυχὴ ἔχη αἰσθησίν, τουτέστι γνῶσιν σύμφυτον ἀρμονίας. Ἡ δὲ λοιπὴ αἰτία ἐστὶν ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι καὶ οἱ Πλατωνικοὶ ἔθεντο ἐκ τῶν κινήσεων τῶν οὐρανῶν προῖέναι ἤχους ἄριστα ἡρμοσμένους, καὶ διότι τὰς οὐρανίους κινήσεις ἐτίθεσαν εἶναι παρὰ τῆς τοῦ κόσμου ψυχῆς, ἔθεντο τὴν ψυχὴν εἶναι ἐκ τῶν ἀρμονικῶν ἀριθμῶν, ὡς ἂν δύναιτο παράγειν τὰς ἀρμονικὰς κινήσεις καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ φησι· Καὶ τὸ πᾶν φέρηται κατὰ συμφῶνους φοράς.

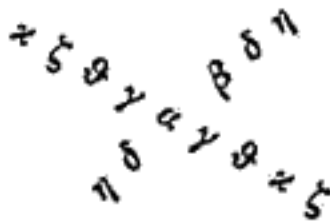
Τὴν εὐθυωρίαν εἰς κύκλον κατέκαμψεν. Ἐνταῦθα διδάσκει πῶς ἐκ τῆς ψυχῆς ἡ οὐρανία πρόεισι κινήσεις· ὅπου δεῖ θεωρεῖν, ὅτι πάντες οἱ ἀριθμοί, κατὰ τὴν φυσικὴν τάξιν ληφθέντες, γραμμικῶς διατίθενται κατ' εὐθύτητα, καθὼς εἰς προστίθησι τῷ λοιπῷ. Ἀλλ' ἐκ τοῦ φυσικοῦ εἰρμοῦ τῶν ἀριθμῶν δύναται τις πορίσασθαι πλείονας εἰρμούς, οἷον ἂν λάβῃ τις ὡσπερ ἐν μιᾷ εὐθύτητι πᾶσαν τὴν ἀκολουθίαν τῶν διπλασίων, καὶ ἐν ἄλλῃ ὅλην τὴν συστοιχίαν τῶν τριπλασίων, καὶ ἐν ἄλλῃ ὅλην τὴν τῶν τετραπλασίων, καὶ οὕτως ἐπὶ τῶν ἄλλων. Ὅπερ τοίνυν ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἰδίαν ἐπίσκεψιν δύναται περὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἐνεργεῖν, τοῦτο καὶ ὁ Θεὸς ποιεῖ συνιστῶν τὰς τῶν πραγμάτων οὐσίας ἐξ ἀριθμῶν. Ὅθεν συνιστῶν τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν προειρημένων ἀριθμῶν, τῶν φυσικῇ τινι τάξει ἐν μιᾷ ὄντων εὐθύτητι, ὡσανεὶ δύο γραμμάς διείλε μίαν, τὴν τῶν διπλασίων, καὶ ἄλλην, τὴν τῶν τριπλασίων· αὐταὶ γὰρ

11-12 ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει B
ἐπεὶ B

21 γραμμικῶς: τῶν γραμμῶν B

26 ὅπερ:

28 Dans la marge de droite A, ce graphique:

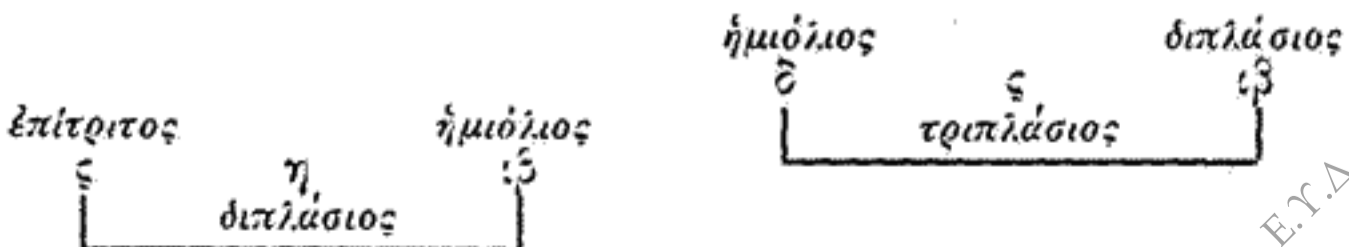

αἱ ἀναλογίαι πάσας τὰς ἁρμονικὰς ἀναλογίας συνέχουσιν· (1) ἡ γὰρ διπλάσιος ἀναλογία διαίρεται εἰς τὴν ἡμιόλιον καὶ τὴν ἐπίτριτον, καὶ ἡ τριπλάσιος εἰς τὴν διπλάσιον καὶ τὴν ἡμιόλιον. Ἐν τοῖς προειρημένοις οὖν ἀριθμοῖς λαμβάνεται εἰρμὸς διπλασίων μέχρι τοῦ κυβικοῦ ἀριθμοῦ, οἷον εἰς, δύο, 5 τέσσαρα, ὀκτώ· καὶ ἄλλη συστοιχία τριπλασίων τῷ αὐτῷ τρόπῳ, οἷον α', γ', θ', κζ', αἵτινες δύο συστοιχία ἐν τῇ μονάδῃ συζεύγνυνται, ὡς ἐὰν ὦσι δύο γραμμαὶ εὐθείαι γωνίαν περιέχουσαι. Πάλιν, ἐὰν μονάδῃ συναφθῶσι τὰ ἐν τῇ γραμμῇ τῶν τριπλασίων, ἀναψύσσονται ἀριθμοὶ οἱ ἐν τῇ γραμμῇ τῶν διπλασίων· οἷον, ἂν τῇ μονάδῃ προστεθῇ ὁ γ', γενήσεται 10 ὁ δ'· καὶ τὸ ἀνάπαλον, ἂν τῇ μονάδῃ προστεθῇ ὁ β', γενήσεται ὁ γ'. Καὶ οὕτω συστήσονται ὡσανεὶ δύο γραμμαὶ τέμνουσαι ἀλλήλας κατὰ τρόπον γράμματος ἐλληνικοῦ, ἕπερ ὀνομάζεται χι'. Ἄν δὲ προχωρῇ ἐπὶ πλέον, ἀναστρέψει πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀριθμούς· ἀπὸ γὰρ τοῦ δ' προελεύσεται ἐπὶ τὸν η', καὶ ἀπὸ τοῦ γ' ἀναστρέψει πρὸς τὰ κζ', καὶ οὕτως ἑκατέρωσε 15 συγκλεισθήσεται ὡσανεὶ κύκλος τις.

Ἰστέον δὲ ὅτι ὁ Πλάτων ὅσα εὕρισκοντο ἐν τῇ μᾶλλον συνθέτῳ φύσει ἔλεγε προελθεῖν ἐκ τῆς ιδιότητος τῆς μᾶλλον ἀπλῆς φύσεως, ὡσπερ τὰς συμφωνίας τῶν ἤχων ἐκ τῶν ἀναλογιῶν τῶν ἀριθμῶν. Τὴν δὲ τῆς ψυχῆς οὐσίαν ἐτίθει μεταξὺ τῶν ἀριθμῶν, οἵτινες εἰσὶ μᾶλλον ἐξ ἀφαιρέσεως 20 καὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας, καὶ διὰ τοῦτο τὰς ιδιότητας τῆς ψυχῆς παρῆγεν ἐκ τῶν ιδιωμάτων τῶν εἰρημένων ἀριθμῶν. Ἐν γὰρ τῇ ψυχῇ πρῶτον ἔστι θεωρεῖν τὴν εὐθυωρίαν, καθὸ ἀποτείνεται κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ ἴδιον ἀντικείμενον, καὶ μετὰ ταῦτα ἀναστρέφει εἰς κύκλον, καθέσον ὁ νοῦς ἀνακάμπτει πρὸς ἑαυτόν. Εὕρισκεται ἔτι ἐν τῇ νοητικῇ ψυχῇ ὡσπερ τις 25 κύκλος τῶν ἀρτίων καὶ περιττῶν, ὅταν γινώσκῃ ἃ τῆς τοῦ ταῦτοῦ φύσεως ἐστί, καὶ ἃ τῆς τοῦ ἑτέρου· καὶ τοῦτο ἐκτείνεται ἄχρι καὶ τῆς αἰσθητῆς οὐσίας τοῦ οὐρανοῦ, ἣν ἡ ψυχὴ κινεῖ. Ἐν γὰρ τῷ οὐρανῷ θεωρεῖται διπλῆ κίνησις, κυκλικὴ μία, ἀπλῆ καὶ ὁμοειδῆς, καθ' ἣν ὁ οὐρανὸς ἀνελίττεται τῇ ἡμερησίᾳ κινήσει ἐξ ἀνατολῆς εἰς δύσιν, ἣτις γίνεται διὰ τοῦ ἰσημερινοῦ

(1) ἐκ παντὸς διπλασίου καὶ ἡμιολίου συντεθέντων τριπλάσιος φέεται, οἷον ὁ ιβ' τοῦ ε' διπλάσιος· ὁ ε' τοῦ δ' ἡμιόλιος· ὁ ιβ' ἄρα τοῦ δ' τριπλάσιος· καὶ ἐκ παντὸς ἡμιολίου καὶ ἐπιτρίτου συντεθέντων ἡ διπλάσιος φέεται, οἷον ὁ ιβ' τοῦ η' ἡμιόλιος· ὁ η' τοῦ ε' ἐπίτριτος· ὁ ιβ' ἄρα τοῦ ε' διπλάσιος.

4 ἕως εἰς τὸν κυβικὸν ἀριθμὸν B 28 ὁμογενῆς B Ces graphiques dans la marge de droite et à la marge inférieure de A :

κύκλου· ἄλλη δὲ | κίνησις ἐστὶν ἢ τῶν πλανητῶν, ἣ ἐστὶν ἀπὸ δυσμῶν f. 279^v
 ἐπ' ἀνατολὰς κατὰ τὸν κύκλον τὸν ζωδιακόν, ὃς τέμνει τὸν ἰσημερινὸν ἐν
 ταῖς δυσὶ τροπικοῖς σημείοις, δηλονότι ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ καρκίνου καὶ τοῦ
 ἀλγοκέρωτος. Καὶ διότι ἡ κίνησις ἢ πρώτη ἐστὶν ὁμοειδῆς, διὰ τοῦτο οὐ
 διαιρεῖται εἰς πλείους κινήσεις καὶ ἀφομοιοῦται τῷ κύκλῳ τῶν περιττῶν·
 διὸ καὶ μεῖζων ἐστὶν ὁ πρῶτος κύκλος· οἱ γὰρ περιττοὶ ἀριθμοί, οἱ ἀνωτέρω
 τεθέντες, μεῖζους εἰσὶν. Ἡ δὲ δευτέρα κίνησις πολλὴν ἔχει ποικιλίαν,
 καὶ διὰ τοῦτ' ἀνήκειν δοκεῖ τῷ κύκλῳ τῶν ἀρτίων καὶ διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ
 κύκλους κατὰ τὰς' διαστήματα τῶν διπλασίων καὶ τριπλασίων ἀριθμῶν,
 ὡς λέγεται ἐν τῷ Τιμαίῳ· ὅπου γὰρ εἰσὶν ἕξ διαιρέσεις, ἀνάγκη ἐστὶν 10
 εἶναι ἑπτὰ τὰ διηρημένα· ὅθεν καὶ οὗτοι οἱ κύκλοι ἐλάττους εἰσὶ καὶ
 περιέχονται ὑπὸ τοῦ ἀνωτέρου κύκλου, ὃς ἐστὶ τῶν περιττῶν. Οὕτω τοίνυν
 ἀναγκινώσκειν δεῖ τὴν λέξιν· Ἴνα τὸ πᾶν φέρηται κατὰ συμφώ-
 νους φοράς, τουτέστιν ἵνα ἐκ τῆς ἀρμονίας τῆς ψυχῆς παράγονται αἱ
 οὐρανίαι κινήσεις αἱ ἡρμωσμένα. Τὴν εὐθυωρίαν ὁ Θεὸς κατέ- 15
 κάμψεν εἰς κύκλον καθ' ὃν ἐξηγησάμεθα τρόπον, καὶ κατὰ τὴν ιδιότητα
 τοῦ ἀριθμοῦ καὶ κατὰ τὴν ιδιότητα τῆς ψυχῆς, καὶ διελὼν ἐκ τοῦ
 ἑνὸς διὰ τὴν μίαν φυσικὴν σειρὰν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τὴν μίαν νοητικὴν
 δύναμιν τῆς ψυχῆς εἰς δύο κύκλους, δηλονότι τῶν ἀρτίων καὶ περιττῶν
 ἔσον πρὸς τοὺς ἀριθμούς, τὴν νόησιν τῶν κινητῶν καὶ τῶν ἀκινήτων 20
 ἔσον πρὸς τὴν ψυχὴν, καὶ τὴν κίνησιν τὴν κατὰ τε τὸν ζωδιακόν καὶ
 ἰσημερινὸν ἔσον πρὸς τὸν οὐρανόν. Προσέθηκε δὲ τὸ δισσαχῆ συνημ-
 μένους, διότι οἱ δύο κύκλοι οἱ τέμνοντες ἀλλήλους ἄπτονται ἀλλήλων
 ἐν δυσὶ σημείοις, πάλιν τὸν ἕνα, δηλονότι τὸν κατώτερον, διεῖλεν
 εἰς ἑπτὰ κύκλους, δηλονότι τοὺς τῶν πλανητῶν, ὡς οὐσῶν τῶν 25
 τοῦ οὐρανοῦ φορῶν τῶν τῆς ψυχῆς κινήσεων, τουτέστιν ὡς τοῦ
 οὐρανοῦ κινουμένου τῆ τῆς ψυχῆς κινήσει.

Leçon VIII.

Πρῶτον μὲν οὖν οὐ καλῶς τὸ λέγειν τὴν ψυχὴν μέγεθος 30
 εἶναι. Θεὶς τὴν δόξαν τοῦ Πλάτωνος, ἐνταῦθα ἀποδοκιμάζει αὐτήν. Καὶ
 δεῖ σημειοῦσθαι, ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐταν ἀποδοκιμάζει
 τὰς θέσεις τοῦ Πλάτωνος, οὐκ ἀποδοκιμάζει ταύτας ἔσον πρὸς τὸν σκοπὸν
 τοῦ Πλάτωνος, ἀλλ' ἔσον πρὸς τὸν ἦχον τῶν ἐκείνων ῥημάτων· ὅπερ διὰ
 τοῦτο ποιεῖ, διότι ὁ Πλάτων οὐκ εἶχε καλὸν τρόπον διδασκαλίας· καὶ 35
 γὰρ ἅπαντα ἐσχηματισμένως λέγει καὶ συμβολικῶς. Διδάσκειν ἠβούλετο
 ἄλλο σκοπῶν διὰ τῶν ῥημάτων, καὶ ἄλλο ἠχούντων τῶν ῥημάτων αὐτῶν,
 ὡς περ ὁ φησι τὴν ψυχὴν εἶναι κύκλον. Καὶ διὰ τοῦτο, ἵνα μὴ τις διὰ
 ταῦτα τὰ ῥήματα εἰς πλάνην ἐμπέσῃ, διαλέγεται ὁ Ἀριστοτέλης κατ' αὐτοῦ
 ἔσον πρὸς τὴν τῶν ὀνομάτων ἐκείνου φωνὴν καὶ ἦχον.

τίθησι δὲ λόγους δέκα πρὸς τὸ ἀνελεῖν τὴν προτεθειμένην δόξαν, ὧν τινὲς εἰσὶ κατ' αὐτοῦ, τινὲς δὲ κατὰ τῶν λόγων αὐτοῦ· οὐ γὰρ ἠβούλετο ὁ Πλάτων κατὰ ἀλήθειαν τὸν νοῦν εἶναι μέγεθος ποσόν, ἢ κύκλον καὶ κίνησιν κυκλικήν, ἀλλὰ μεταφορικῶς τοῦτο ἀπεδίδου τῷ νῷ. Ὅμως ὁ Ἀριστοτέλης, ἵνα μὴ τις ἐκ τούτου πλανηθῆ, διαλέγεται κατ' αὐτοῦ κατὰ τὸ φαινόμενον τῶν ἐκείνου λόγων.

Πρῶτον οὖν ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τὸν πρῶτον λόγον φανεροῖ περὶ τίνος ψυχῆς ὁ Πλάτων ἐνόησεν, δηλονότι περὶ τῆς ψυχῆς τοῦ παντός· καὶ ταύτην τὴν ψυχὴν τοῦ παντός βούλεται εἶναι νοερὰν μόνον· οὐ γὰρ ἐστὶ θρεπτική, 10 διότι οὐ δεῖται τροφῆς· οὐδὲ αἰσθητική· ἐστέρηται γὰρ ὀργάνου· οὐδ' ἐπιθυμητική, διότι ἡ ἐπιθυμητικὴ ἀκολουθεῖ τῇ αἰσθητικῇ. Καὶ εἶπε τὴν ψυχὴν τοῦ παντός διὰ τοῦτο μὴ εἶναι αἰσθητικὴν μηδὲ ἐπιθυμητικὴν, διότι αὐτὸς ἠθέλησε τὴν κίνησιν τῆς ψυχῆς τοῦ παντός εἶναι κυκλικήν· ὅθεν, ἐπεὶ ἡ κίνησις αὐτῶν, δηλονότι τῆς αἰσθητικῆς καὶ ἐπιθυμητικῆς, οὐκ ἐστὶ 15 κυκλική· οὐδὲ γὰρ ἀνακάμπει ἡ αἰσθησις ἐφ' ἑαυτήν, ὁ δὲ νοῦς ἀνακάμπει ἐφ' ἑαυτόν· ὁ γὰρ ἄνθρωπος νοεῖ ἑαυτόν νοεῖν· διὰ τοῦτο φησὶν ἐκείνην τὴν ψυχὴν νοητικὴν μόνον εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο λέγει τὸν νοῦν εἶναι μέγεθος τι καὶ κύκλον. Καὶ τοῦτο Ἀριστοτέλης ἀποδοκιμάζει λέγων, ὅτι ὁ Πλάτων οὐ καλῶς εἶπε τὴν ψυχὴν εἶναι μέγεθος, καὶ ὅτι εἶπε περὶ f. 280 ψυχῆς ὡς περὶ μεγέθους κυκλικῶ, διαίρων | αὐτὴν εἰς δύο κύκλους· καὶ ὅτι κακῶς εἶπε, δείκνυσιν. Ἐν τῇ φύσει γὰρ τῆς ψυχῆς τοῦτό ἐστὶ τὸ τὴν περὶ τίνος τῶν αὐτῆς δυνάμεων κρίσιν λαμβάνεσθαι ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτῆς τῆς δυνάμεως, τὴν δὲ κρίσιν τῆς ἐνεργείας ἐκ τοῦ ἀντικειμένου. Αἱ γὰρ δυνάμεις γινώσκονταί ταῖς ἐνεργείαις, αἱ δὲ ἐνέργειαι διὰ τῶν 25 ἀντικειμένων· κἀντεῦθεν ἐστίν, ὅτι ἐν τῷ ὀρισμῷ τῆς δυνάμεως τίθεται ἡ ἐνέργεια αὐτῆς, κἀν τῷ ὀρισμῷ τῆς ἐνεργείας τίθεται τὸ ἀντικείμενον. Δηλον δὲ ὅτι παρ' οὗ ἔχει ἕκαστον τὸ εἶναι καὶ τὸ εἶδος, παρ' αὐτοῦ ἔχει καὶ τὴν ἀλήθειαν. Εἰ τοίνυν ὁ νοῦς ἐστὶ καὶ λαμβάνει τὸ εἶδος ἀπὸ τοῦ νοητοῦ, ὅπερ ἐστὶν ἀντικείμενον αὐτοῦ· λέγω δὲ τὸν ἐνεργεῖα νοῦν, ἐπεὶ 30 οὐδὲν ἐστὶ πρὸ τοῦ νοεῖν· φανερόν ἐστιν, ὅτι ἂν ἢ εἰς καὶ συνεχῆς, ὡςπερ ἔθετο Πλάτων, τῷ αὐτῷ τρόπῳ ὁ νοῦς εἰς ἐστὶ καὶ συνεχῆς ᾧ καὶ τὰ νοητὰ ἐν εἰσι καὶ συνεχῆς· ὁ γὰρ νοῦς οὐκ ἐστὶν εἰς, εἰ μὴ ὡςπερ ἡ νόησις, ἥτις ἐστὶν ἐνέργεια αὐτοῦ, τουτέστι τὸ νοεῖν. οὐδὲ ἡ ἐνέργεια ἐστὶ μία, εἰ μὴ ὡςπερ τὸ ἀντικείμενον αὐτῆς ἐστὶν ἓν, διότι αἱ ἐνέργειαι δια- 35 κρίνονται κατὰ τὰ ἀντικείμενα. Ὅθεν, ἐπεὶ τὸ ἀντικείμενον τοῦ νοῦ εἰσὶ τὰ νοητὰ, ταῦτα δὲ τὰ νοητὰ οὐκ εἰσὶν ἐν ὡς μέγεθος ἢ συνεχῆς, ἀλλ' ὡς ἀριθμός, κατὰ τὸ ἐφεξῆς εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ νοῦς οὐκ ἐστὶ μέγεθος, ὡς

ὁ Πλάτων ἔλεγεν, ἀλλ' ἢ ἀμερῆς ἐστίν, ὡσπερ ἔχει ὁ τῶν πρώτων ὄρων καὶ τῶν ἀρχῶν, ἢ οὐκ ἔστι συνεχῆς, ὡς τι μέγεθος, ἀλλ' ὡς ὁ ἀριθμὸς, ἐφ' ὅσον ἐν μετ' ἄλλο νοοῦμεν· καὶ πολλάκις πλείω ὀρίζονται καὶ περαίνουσιν ἐφ' ἓν, ὡσπερ ἐν τοῖς συλλογισμοῖς αἱ προτάσεις περαίνουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα.

Πῶς γὰρ δὴ καὶ νοήσει. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν δεύτερον λόγον, τοιοῦτον ὄντα. Δυνατὸν τινα λέγειν, ὅτι ὁ Πλάτων οὐκ ἔθετο τὸ μέγεθος ἐν τῷ νῷ διὰ τὰ πολλὰ νοητά, ἀλλὰ δεῖ εἶναι μέγεθος ἐν τῷ νῷ καὶ δι' ἓν τι νοητόν. Ἀλλὰ τοῦτο οὐ δύναται εἶναι· ὁ γὰρ Πλάτων ἐδόξασεν, ὅτι τὸ νοεῖν οὐ γίνεται κατὰ πρόσληψιν καὶ ὑποδοχὴν ἐν τῷ νῷ, ἀλλ' ὅτι ὁ νοῦς νοεῖ κατὰ τινα θίξιν καὶ ἀφήν, καθόσον δηλονότι συναντᾷ τοῖς εἶδεσι τοῖς νοητοῖς, καὶ ταύτην τὴν θίξιν ἀπέδωκε τῷ κύκλῳ, ὡς προεῖρηται. Ζητῶ τοίνυν ἀπὸ σοῦ εἰ μέγεθος ἐστὶν ὁ νοῦς καὶ νοεῖ κατὰ θίξιν, ἢ κατὰ τὸ ὄλον ἀπτεταί τοῦ νοουμένου, ἢ κατὰ τὰ μόρια αὐτοῦ. Εἰ κατὰ τὸ ὄλον ἀπτόμενος νοεῖ τὸ ὄλον, τότε τὰ μέρη οὐκ ἔσονται ἀναγκαστικά, ἀλλὰ μάρτην εἰσὶν, καὶ οὕτως οὐκ ἔστιν ἀνάγκη εἶναι τὸν νοῦν μέγεθος καὶ κύκλον. Εἰ δὲ κατὰ τὰ μόρια ἀπτόμενος νοεῖ τὰ μόρια, ἢ κατὰ πάντα τὰ μόρια ἔσται τοῦτο, ἢ καθ' ἓν μόνον. Εἰ καθ' ἓν μόνον συμβήσεται, πάλιν ὅπερ καὶ πρότερον· ἔσονται γὰρ τινα περιττά, καὶ οὕτως οὐκ ἔσται ἀναγκαῖον τιθέναι τὸν νοῦν μέρη ἔχειν. Εἰ δὲ ἀπτόμενος κατὰ πᾶν μέρος νοεῖ, τοῦτο κατὰ μόρια ἔσται σημειώδη, τουτέστι κατὰ στιγμάς, ἢ κατὰ μόρια μεγέθους ἡγουν ποσότητος. Εἰ μὲν οὖν κατὰ στιγμάς, τότε, ἐπεὶ ἐν ἐκάστῳ μεγέθει εἰσὶν ἄπειροι στιγμαί, δεῖ ἀπειράκις ἀπτεσθαι πρὸ τοῦ νοεῖν, καὶ οὕτως οὐδέποτε νοήσει διὰ τὸ μὴ εἶναι τὰ ἀπειρα διελθεῖν. Λέγει δὲ μέρη σημειώδη, οὐχ ὅτι βούλεται αὐτὸς τὸ μέγεθος εἰς τοιαῦτα μέρη διαιρεῖσθαι, ἀλλὰ διαλέγεται πρὸς τὸν λόγον τοῦ Πλάτωνος, ὃς τοῦτο ἐδόξασεν, ὅτι τὸ σῶμα σύγκειται ἐξ ἐπιφανειῶν, καὶ ἡ ἐπιφάνεια ἐκ γραμμῶν, καὶ ἡ γραμμὴ ἐκ σημείων, ὅπερ αὐτὸς ἀποδοκιμάζει ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν φυσικῶν, ὅπου δείκνυσιν, ὅτι στιγμὴ στιγμῇ προστεθεῖσα οὐδὲν προστίθησιν. Εἰ δὲ νοεῖ ἀπτόμενος κατὰ μέρη ποσότητος, τότε, ἐπεὶ ἕκαστον μέρος διαιρεῖται εἰς πολλὰ μέρη, ἔπεται πολλάκις νοεῖν τὸ αὐτό.

Ἔτι, ἐπεὶ πᾶσα ποσότης ἐστὶ διαιρετὴ ἐπ' ἀπειρον κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν καὶ οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν ποσότητα, ἔπεται ἀπειράκις νοεῖν, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. Φαίνεται τοίνυν, ὅτι οὐχ ἀπτεταί εἰ μὴ ἀπαξ, καὶ οὕτω φανερόν ἐστίν, ὅτι οὐδένα τρόπον δεῖ ἀποδίδοσθαι μέγεθος, οὐθ' ὅσον πρὸς πλείω νοητά, οὐθ' ὅσον πρὸς ἓν. Καὶ δεῖ σημειοῦσθαι, ὅτι ἐνταῦθα ὁ Ἀριστοτέλης λαθραίως δείκνυσιν τὸν νοῦν ἐκ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως μὴ ἔ. 280

εἶναι μεριστόν ἀλλά τι ἀμέρες· τὸ γὰρ νοητὸν ἐν ἐκάστω πράγματι ἐστὶ τὸ τί ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ ἡ φύσις τοῦ πράγματος ἐστὶν ὅλη ἐν ἐκάστω μέρει, ὥσπερ ἡ φύσις τοῦ εἴδους ὅλη ἐστὶν ἐν ὅτῳ τῶν ἀτόμων, καὶ τοῦτο ἐστὶν ἀδιαίρετον· ὅθεν τὸ ἐν ἐκάστω πράγματι νοητὸν ἐστὶν ἀδιαίρετον·
 5 ἀκολουθῶς οὖν καὶ ὁ νοῦς.

Ἔτι πῶς νοήσει. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν τρίτον λόγον, τοιοῦτον ὄντα. Φανερόν ἐστίν, ὅτι εἰ τιθέμεν ἡμεῖς τὸν νοῦν ἀμέριστον, βραδίως ὁ λόγος ληφθήσεται τοῦ πῶς νοεῖ τὸ ἀμέριστον καὶ τὸ μεριστόν, διότι τὸ ἀμέριστον νοεῖ κατὰ τὴν ἰδιότητα τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, ἥτις ἀμέριστος
 10 ἐστίν, ὡς εἴρηται, τὸ δὲ μεριστόν, ἀφαιρῶν ἀπὸ τοῦ μεριστοῦ. Ἄλλ' ἐὰν ὁ νοῦς τεθῆ μεριστός, καθὼς ὁ Πλάτων ἠβούλετο, ἀδύνατον ἐστὶν εὔρειν λόγον πῶς ἂν νοήσῃ τὸ ἀμέριστον· καὶ οὕτω φαίνεται, ὅτι ἀτόπως ὁ Πλάτων τίθησι τὸν νοῦν εἶναι μέγεθος ἢ μεριστόν.

Ἀναγκασίον δ' εἶναι. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν τέταρτον λόγον, τοιοῦτον ὄντα. Σὺ λέγεις τὸν νοῦν εἶναι κύκλον καὶ λέγεις τὸν νοῦν κινεῖσθαι· ἀλλ' ἡ κίνησις τοῦ κύκλου ἐστὶ περιφορά· ἡ δὲ κίνησις τοῦ νοῦ ἐστὶ νόησις. Εἰ τοίνυν ὁ νοῦς κύκλος ἐστίν, ἐξ ἀνάγκης ἡ νόησις ἐστὶ περιφορά· ἀλλὰ τοῦτο ψεῦδος ἐστὶ, διότι ἐπεὶ ἐν τῇ περιφορᾷ οὐκ ἐστὶν εὔρειν ἐνεργεῖα τὴν ἀρχὴν οὐδὲ τὸ τέλος, ὡς δείκνυται ἐν τῷ ὀγδόῳ τῶν φυσικῶν,
 20 ἀκολουθήσειεν ἂν καὶ τὴν νόησιν εἴπουν τὴν τοῦ νοῦ ἐνεργεῖαν, ἥτις ἐστὶ τὸ νοεῖν, μηδέποτε περαίνειν. Ἄλλὰ τοῦτο ἐστὶ ψεῦδος, διότι ἡ νόησις ἐνεργεῖα καὶ ἀρχὴν ἔχει καὶ πέρασ· ἡ νόησις ἄρα καὶ ἡ περιφορά οὐκ εἰσὶ τὸ αὐτό, καὶ ἀκολουθῶς οὐδὲ ὁ νοῦς ἐστὶ κύκλος. Ὅτι δὲ ἡ νόησις ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος ἐνεργεῖα, δείκνυται ἐντεῦθεν· πᾶσα νόησις ἢ πρακτικὴ ἐστίν, ἢ θεωρητικὴ· ἀλλὰ φανερόν, ὅτι τῶν πρακτικῶν ἐπιστημῶν πέρατα εἰσὶ, τουτέστι τέλος· πᾶσαι γὰρ εἰσὶν ἄλλου χάριν, δηλονότι τοῦ ἔργου, καὶ πρὸς τὸ ἔργον περαίνουσι καὶ ἐρίζονται· αἱ δὲ θεωρητικαὶ ἐπιστήμαι ἔχουσι καὶ αὐταὶ τέλος, δηλονότι τοὺς λόγους. πᾶσαι γὰρ περαίνουσι πρὸς τινὰς λόγους, οἵτινες δὴ λόγοι ἢ ὅρισμός εἰσὶ, δηλονότι ἐν τῇ ἀπλῇ νοήσει, ἢ ἀποδείξεις, δηλονότι ἐν τῷ συντιθένα· καὶ
 30 διαιρεῖν. Ἄλλ' αἱ ἀποδείξεις αἱ πρῶται ἐξ ἀρχῶν ὁμολογουμένων εἰσὶ καὶ ἔχουσι τρόπον τινὰ τέλος τὸν συλλογισμόν ἢ τὸ συμπέρασμα. Καὶ τις εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ ἐνὸς συμπεράσματος ἀλλὸ ἀκολουθεῖ, καὶ οὕτως οὐ περαίνει, οὐδὲν ἦττον μέντοι δυνατόν λέγεσθαι, ὅτι τὰ συμπεράσματα οὐκ εἰσὶ κυκλικά, διότι οὐ κυκλικῶς προχωροῦσιν ἐν τῇ νοήσει, ὡς δείκνυται ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ὑστέρων, ἀλλ' εὐθυποροῦσι καὶ ἀποτείνονται κατ' εὐθεῖαν· καὶ ἀδύνατον εὔρισκειν κίνησιν ἄπειρον ἢ πρόσθεον. Καὶ αἱ ὅρισμοί δὲ αὐτοὶ ἀρχὴν ἔχουσι καὶ τέλος, διότι οὐκ ἐστὶν ἀνίεναι ἐπ' ἄπειρον ἐν